Vukics András

A MODERN ÉS POSZTMODERN ORVOSLÁSRÓL

„Olyannak kell lennie az orvosnak, hogy mint a paraszt dönti ki fejszéjével a fát, úgy döntse ki ő is a betegséget."

„Mert úgy kell tárgyalni az orvoslás filozófiáját, hogy megértsék a szemek is, s a fülben is úgy csengjen, mint a Rajna zúgása, s hogy a filozófia moraja oly hangosan visszhangozzék a fülben, akár a zúgó szelek a tenger felől; s a nyelv is úgy ismerje, mint a mézet s epét; s ki tudja venni az orr is minden egyes illatát az egésznek."[1]

E tanulmány célja, hogy az egészség tradicionális felfogásának perspektívájából felvázolja a modern orvoslás alapjait és fundamentális tévedését. Ennek kapcsán foglalkoznunk kell a legutóbbi időkben színre lépő, a modern medicinát felváltó posztmodern orvoslással is, mely a tévedésnek egy egészen új rendjén alapszik.[2]

Ez a téma aligha igényel motivációt. Egyrészről tudjuk, hogy az orvoslás terén az utóbbi néhány évszázad során lezajlott, fejlődésnek tekintett folyamat önmagában igazolja a modern eszmerendszer egészét sok kortársunk szemében, még ha közülük néhányan egyébként el is ismerik a modernség egynémely következményének visszás mivoltát. E vonatkozásban tehát szükséges néhány hamis mítoszt eloszlatnunk. Másrészről a jelenkori orvoslásra épülő úgynevezett egészségügy a modern-posztmodern világ egyik meghatározó – hatalmi – tényezője, mely e világ embere számára megingathatatlan tekintéllyel rendelkezik, és amelyből való részesedést az általánosan sugalmazott felfogás szerint minden ember számára hovatovább elemi jognak kell tekinteni. Ezért e világ urai megdöbbentő nagyságrendű erőforrásokat fordítanak az ilyen értelemben felfogott medicina és egészségügy előmozdítására, melynek sikerét az állam illetve a kormányzat minőségének egyik elsődleges fokmérőjeként állítják be.[3]

A modern orvoslás alapvető tévedésének gyökerét könnyű megérteni, ha belátjuk azt, hogy az élet teljesen értelmetlen, ha nem rendelkezik életen túli, életfeletti céllal. Ezt voltaképpen, az egészen primitív emberek kivételével, lényének legmélyén mindenki tudja, és egy ilyen cél hiányának – esetleg a hétköznapi tudat körén kívül maradó – tudata idézi elő például a jelenkorban egyre általánosabbá váló depresszió különböző formáit. Vagyis e tudat a

depresszióhoz hasonló, félrecsúszott formákban annak ellenére képes felszínre törni, hogy a modern és méginkább a posztmodern ember monstruózus mechanizmusok egész sorát hozta létre és tartja fenn egyedül annak érdekében, hogy életének ilyetén értelmetlenségét elfedje.

Az életnek csak akkor van értelme, ha egy olyan szellemi út keretévé és eszközévé válik, amely az életen túlra vezet, meghaladva annak minden esendőségét, egy olyan cél felé, amely bárminemű megfosztottságtól mentesen a földi-emberi élet összes lehetőségét is integrálja magában. Bármilyen betegségből pedig csak akkor van értelme meggyógyulni, ha az így létrejött illetve elért állapot az útnak egy újabb, magasabb stációját jelenti, vagyis amennyiben mind a megbetegedés, mind pedig a gyógyulás szellemi aktus, amely bizonyos értelemben autonóm. Paracelsus mindezt, az általa egyébként nem nagy hangsúllyal figyelembe vett kereszténységnek megfelelő formában, a következőképpen fogalmazza meg:

> „Vegyétek jól észbe, hogy Isten büntetést vezetett be, jelként, hogy betegségeink által tudomásunkra hozza, miszerint összes dolgaink a semmivel egyenlőek, és a semmiben alapoztuk meg magunkat, és tudatlanok vagyunk az igazság vonatkozásában. Sőt, minden tekintetben gyarlóak vagyunk, és képességeink és tudásunk a semmivel egyenlőek. (…) Továbbá, minden kór egy purgatórium."[4]

Az idézet értelmezéséhez azt kell megjegyeznünk, hogy Isten akarata egyáltalán nem független az emberétől, hanem éppen ellenkezőleg, az ember leginkább autonóm akaratával esik egybe. Minden betegség tehát Isten – vagyis az ember leginkább autonóm – akarata szerint egy olyan (relatív) purgatórium, melynek célja az igazság felőli tudatlanság, valamint az evilág semmivel egyenlő dolgaihoz való kötöttség és az azokban való megalapozottság (relatív) felszámolása.

A modern orvoslás fundamentális tévedése tehát ama attitűd, miszerint amennyiben lehetséges, mindenkit meg kell gyógyítani, az életet mindenáron, minden rendelkezésre álló eszközzel a legvégsőkig fenn kell tartani, akkor is, ha a páciens ennek következtében egy szellemi értelemben még a megelőzőnél is sötétebb, reménytelenebb állapotba kerül, és esetleg számos ilyen közbenső, egyre hanyatló stációt követően élete valamilyen még nyomorultabb módon ér majd véget. A modern gyógyításnak ez az eredménye az általános, és minden egyes „gyógyítási" aktusa jellemző módon csak a testbe, az életbe, az evilágba való belecsontosodást és a halálfélelem fokozódását, vagy éppen a teljes elbutulást idézi elő. Ezt a helyzetet mindennél jobban illusztrálja a mai öregek többségének állapota. Nem képesek a szellemi tekintély valamely magas fokát realizálni, mely cél az aggkor megérésére való törekvés egyetlen motivációja le-

hetne, hiszen egyedül ez képes kompenzálni a test öregedésével járó negatívumokat.[5] Ehelyett a *dementia* és a démoni megszállottság egyénenként változó arányú keverékével jellemezhető, vagy egyenesen élőhalottszerű állapotokba jutnak. Összességében tehát annak pozíciójában találják magukat, aki mindenben csak veszített, melynek fényében nem csoda, hogy a mai öregek által nem kevés további méreg jut a jelenkor egyébként is mélységesen intoxikált világába.

Egy némileg más megközelítésben a modern orvoslás tévedése azzal kapcsolatos, hogy az egészséget nem a megfelelő síkon keresi. Az *Egész*ség ugyanis nem az evilágban keresendő, mert ott nem lehet megtalálni. Ehelyett – az olyan, végső soron azonos célfogalmakkal együtt, mint a Szabadság, a Boldogság, a Tudás, a Béke, amelyeket a modernek ugyancsak nem a megfelelő síkon próbálnak fellelni – az élet életfeletti, transzcendens céljával van összefüggésben.[6] Vagyis a betegségnek és a gyógyulásnak csak akkor van értelme, ha a páciens e transzcendens értelemben *egészségesebbé* válik, mint azelőtt volt. Továbbá, mivel egészség az evilágban nem lehetséges, a közönséges, vagyis az evilág által meghatározott emberi életet magát is egyfajta betegségnek kell tekintenünk.[7] Egy olyan gyógyítási aktus tehát, amely eme ontikus kór felszámolása érdekében semmit sem tesz, sőt, annak csak egyre idültebb és gócosabb formáit idézi elő, egyáltalán nem is tekinthető orvoslásnak.

A Tradíció világának embere rendelkezett az ahhoz szükséges szellemi alapelvekkel, hogy fizikai testét teljesen önmagáénak tudhassa, önmaga egy olyan részének, melynek fenntartásáért illetve gyógyulásáért – mint ahogy egy magasabb szinten a megbetegítéséért is – végső soron ő a felelős. Ezzel kapcsolatban másoktól legfeljebb támaszt és útmutatást várhat, a gyógyulásra illetve gyógyításra a tradicionális orvos rávezetheti, mindezek azonban esszenciálisan az ő, a test *birtokosának* kezében vannak. Paracelsus ennek kapcsán így szól:

> „[M]inden kór egy tisztítótűz. Ezért egyetlen orvos sem képes gyógyítani, csak akkor, ha a tisztítótüzet kioltotta Isten [vagyis az ember leginkább autonóm] akarata. Ezért az [igazi] orvos az, aki az eleve elrendelt tisztítótűzzel harmóniában dolgozik."[8]

Itt az „eleve elrendelés" ugyancsak egybeesik a „szabad akarattal", vagyis az ember leginkább autonóm akaratával. Az orvosnak a medicina e legmagasabb szintjén tehát az a szerepe, hogy az isteni, vagyis az ember legigazibb önmagából származó befolyások csatornájává váljék.[9]

A modernek számára ez persze értelmezhetetlen. Az ő eszmerendszerük logikus következménye, hogy az embert tökéletesen a testtel azonosítják, teljesen a fizikalitásból vezetik le. Ám amikor nem mennek el idáig, akkor is kiszolgáltatják őt testének, hiszen ez a nyomorúságos kis sajka az, amely az embert

felszínen tartja az életét körülölelő Semmi határtalan tengerén. E hordozó szerkezet *meghibásodás* esetén pedig *javítás*ra szorul, melyet szakavatott specialistákra kell bízni, és amely folyamat során a páciens részéről a gyógyulási processzus tudatos irányítása, sőt, akár bármilyen szintű tudatosítása nem szükséges, és általában teljesen hiányzik.[10]

A modern orvoslás eljárásának alapmodelljét nagyon egyszerűen összegezhetjük, ha egy olyan sarkításhoz folyamodunk, amely kimutatja a modellben bennerejlő utópiát. A modern páciens felkeresi a modern orvost, vagyis az emberi test mint fizikai[11] mechanizmusok összességéből álló szerkezet javításának avatott specialistáját. Az orvos egzakt fizikai diagnosztikai módszerekkel megállapítja a probléma fizikai szintű eredetét, mely az egyetlen olyan szint, ami számára felmerülhet.[12] A diagnózis alapján pedig kiválasztja az orvosi módszerek fejlődésének adott pontján rendelkezésre álló legmegfelelőbb terápiát, amely ugyancsak tisztán a fizikai síkon lezajló operációkból áll.

A vázolt modell azonban működésképtelen. És ennek nem az az elsődleges oka, hogy gazdasági és egyéb tényezők miatt a szükséges eszközök nem állnak rendelkezésre, vagy nem alkalmazhatók, hanem tisztán elvi okok teszik működésképtelenné. És valóban, az, amit e tanulmány keretei között *modern orvoslás*ként definiálunk, és amely az elmúlt mintegy két évszázadban, egészen a legutóbbi időkig egyeduralkodó volt a hivatalos orvoslásban, nem is így működött. Az említett egzaktságot (amelynek fogalmát alább pontosítani fogjuk) csak a *posztmodern orvoslás* képes megvalósítani, azonban óriási áron.

A modern medicinában számos nem-egzakt elem volt jelen, amely az orvos személyén keresztül megnyilvánuló minőségekből származott. Ismeretes például, hogy a modern medikus diagnózisa gyakran nem analízisen alapszik, hanem egyfajta relatív egységlátásból, „intuícióból" fakad, melyben a személyes tapasztalaton kívül jelentős szerepet játszik egy speciális, ilyen irányú egyéni kvalitás, amely az orvost „jó diagnosztává" teszi. Emellett a modern korszakban a terápia megválasztásában is megnyilvánultak személyes preferenciák, megérzések és egyéb, az orvos személyéből fakadó tényezők.

Az 1990-es évektől kezdődően a hivatalos orvoslásban mind a koncepcionális, stratégiai, mind pedig a gyakorlati, taktikai síkon az imént vázolt, mérsékelten modern szemlélettel szemben mindinkább átveszi az uralkodó szerepet egy, a modernséget maximalizáló szemlélet: az úgynevezett bizonyítékokon alapuló orvoslás, ismertebb angol megnevezéssel *evidence-based medicine*.[13] Álláspontunk szerint a hivatalos medicina ezzel a posztmodern korszakba lépett.[14] A bizonyítékokon alapuló orvoslás bevezetésének meghökkentő hallgatólagos üzenete – amely azonban összhangban áll azzal, amit imént az általunk modernként definiált medicina nem-egzakt mivoltáról elmondtunk –, hogy körülbelül az 1990-es éveket megelőzően a hivatalos orvoslás nem, vagy nem eléggé alapult „bizonyítékokon"!

Vizsgáljuk meg, mi az elvi oka ennek, miért van az, hogy a modern medicina általunk vázolt modellje nem alapszik, de nem is alapulhat bizonyítékokon, pontosabban olyan tényeken, melyeket a modernek tudományos bizonyítékoknak tekinthetnének. A modern természetszemlélet szerint a természet kvantitatív módon írható le a fizika mint modern tudomány alapján. A pozitív és mennyiségileg kifejezhető tények alkotják az egyedüli biztos tudást. Minden tapasztalható minőség megalapozható mennyiségileg, és minden entitás illetve folyamat, legyen bármilyen összetett, redukálható a fizika entitásaira illetve folyamataira. Az élő szervezet és az emberi lény sem más, mint atomok illetve még elemibb részecskék speciális módon elrendezett halmaza.

Bár a modern természetszemlélet mindezt magabiztosan posztulálja, a természet mennyiségi leírása valójában még a modernek saját szempontjai szerint sem tekinthető sikeresnek. A fizika modern tudományában ugyanis a mennyiségi leírás például már akár csak kevéssé összetett atomok esetében sem vihető végig teljes következetességgel, és akkor milyen messze vagyunk még a kémia által vizsgált entitásoktól, vagy a biológia vizsgálódásainak tárgyát képező élő szervezetektől, amelyek – legalább ennyit a moderneknek is el kell ismerniük – még a kémiai molekuláknál is számos nagyságrenddel összetettebbek. A fizika mennyiségi leírásának ilyetén korlátja pedig nem a módszerek „fejlettlenségéből" vagy a számítási kapacitás korlátaiból következik, hanem tisztán elvi – matematikai – okokból adódik, vagyis e helyzeten semmiféle jövőbeli „fejlődés" nem változtathat.

Ismeretes azonban, hogy a természet modern tudományos leírása nem áll meg az egyszerű atomoknál, hanem sokkal bonyolultabb fizikai, kémiai és biológiai entitások leírására tör, és látszólag ezekben az esetekben sem teljesen eredménytelen. Hogyan hidalja tehát át a mennyiségi leírás következetes végigvitelének lehetetlenségét? Ennek két, alapvetően eltérő módját azonosíthatjuk. Az első stratégia alapja az, hogy a modern tudós az egyre bonyolultabb „rendszerek" vizsgálata esetében megelégszik egy egyre kevésbé teljes kvantitatív leírással, kevesebb számú mennyiséggel kísérelve meg leírni a rendszert, mint amennyit a teljes leírás megkövetelne, és a kvantitatív leírásban ily módon keletkező hézagokat kvalitatív elemekkel igyekszik befoltozni.[15]

Ez a módszer a medicina vonalán úgy jelentkezik, hogy például az emberi vérkeringés vizsgálatakor – amely bár csak egyetlen szervrendszer a sok közül, mégis önmagában is szinte határtalanul komplex, valamint a többi szervrendszerrel is nagyon összetett kapcsolatban áll, sőt, lelki tényezőkkel is, odáig elmenően, hogy akár csak egy közepes erősségű emóció jelentős változásokat idézhet benne elő – a modern orvos az esetek túlnyomó többségében kénytelen három mennyiségi jellemzővel – a vérnyomás két értékével és a pulzusszámmal – megelégedni. Az így kapott, enyhén szólva hézagos kvantitatív leírást pedig a diagnózis felállítása érdekében kénytelen minőségi

elemekkel megfoltozni, vagy egyenesen holisztikus jellegű, intuitív meglátásokhoz folyamodni, melyek révén megkerülve azt, hogy analitikus módon fel kelljen fejtegetnie a komplexitás sok-sok egymásra épülő szintjét, mintegy egy lépésben eredményt érhet el. Mindez a modern orvos esetében jobbára tudattalanul történik, és mind a folyamat, mind pedig az eredmény az adott személytől is erősen függhet. Összefoglalva elmondhatjuk tehát, hogy a modern medikus még elvben, a modern orvostudomány saját szempontjai alapján sem rendelkezhet olyan eszköztárral, melynek révén egzakt, „bizonyítékokon alapuló" módon megállapíthatná a hozzá forduló páciens állapotát, illetve felállíthatná a diagnózist.

Azonban, mivel a következetes kvantitatív leírást lehetetlenség keresztülvinni, született egy második, az előzőtől radikálisan eltérő, sőt, azzal bizonyos szempontból ellentétes stratégia is, amely eléri azt, hogy a hiányos mennyiségi leírás hézagai *mennyiségekkel* foltozhatók be, ám egy egészen más, a fizikai mennyiségek síkjánál is alacsonyabb síkhoz tartozó mennyiségekkel. Ezáltal nagymértékben kiküszöbölhetők az első stratégia alapján kénytelenül bevezetett, a maximálisan modern szemlélettől idegen minőségek, ám csak ama óriási áron, hogy teljesen le kell mondani az egyedi rendszerek leírásáról, és ehelyett rendszerek sokaságának leírására kell áttérni, feltételezve azt, hogy a sokaság elemeit alkotó rendszerek teljesen egyformák. A statisztikus leírásról van szó, az említett alacsonyabbrendű mennyiségek pedig a különböző események sokaságbeli megvalósulásának statisztikus súlyai, melyeket közönségesen – és hibásan – a „valószínűség" terminussal jelölnek. A statisztikus módszer lényege, hogy lehetőséget ad úgynevezett korrelációk megállapítására: ha a sokaságban két esemény elegendően nagy számban, elegendően nagy valószínűséggel együttesen fordul elő, akkor azokat korreláltaknak tekintik, melynek alapján ok-okozati összefüggést is megállapítanak a két esemény között.[16] Ez a statisztikus módszer alapján anélkül megtehető, hogy a kauzális összefüggés hátterében meghúzódó valódi folyamatokat feltárnák. Ezek a folyamatok ugyanis az e módszerrel vizsgált rendszerek esetében meghatározatlanul bonyolultak lehetnek, és éppen e komplexitás megkerülése érdekében folyamodnak a statisztikus leíráshoz.

Azt mondhatjuk, hogy míg a modern medicina az első stratégiát választotta, nem szembesítvén az embert a modernség ama maximális következményével, miszerint ő pusztán egy statisztikus sokaság elemének tekinthető, addig a posztmodern orvoslás már minden különösebb aggály nélkül a második stratégiát teszi magáévá. Valóban, ha közelebbről megvizsgáljuk, mit ért a bizonyítékokon alapuló orvoslás a „bizonyíték" fogalma alatt, akkor kiderül, hogy amit nagyon határozottan előnyben részesít, sőt, szinte kizárólagosít, az a statisztikai alapú klinikai vizsgálat,[17] miközben az orvos személyes, tapasztalatokon – vagy az említett speciális értelemben vett intuíción – alapuló vé-

leményét csak a legutolsó sorban, végszükség esetén lehet figyelembe venni. A páciensnek tehát, aki magát a posztmodern orvoslásnak aláveti, azzal kell szembesülnie, hogy a diagnózis és a terápia során voltaképpen nem is őt magát fogják vizsgálni illetve gyógyítani, mert az erre szolgáló módszereket már előre kvantitatív igénnyel kidolgozták, hozzá tökéletesen hasonló egyedek ezrein végzett statisztikus vizsgálatok alapján. A páciens ennek következtében olyan prognózisokkal találkozik, hogy például jelenlegi állapota alapján – pontosabban az alapján, amit a posztmodern orvos az állapotának tekint, mert a beteg valódi állapota számára hozzáférhetetlen, sőt, mint posztmodern orvost nem is érdekli – bizonyos valószínűséggel fog kifejlődni bizonyos betegsége, ami még a valószínűség fogalmának is tiszta kiforgatása, hiszen az csak a tetszőleges számban ismételhető jelenségek esetében lenne alkalmazható, míg az említett helyzetben a legtöbb, amit valójában mondani lehetne, az az, hogy *az adott személynél* vagy kifejlődik a kérdéses betegség, vagy nem.[18]

Iménti leírásunk talán nyilvánvalóvá teszi a posztmodern medicina cinikus embertelenségét. Nekünk azonban nem az a célunk, hogy moralizáljunk, hanem tisztán elvi okok alapján kívánjuk demonstrálni a statisztikára alapozott orvoslás alkalmatlanságát, ami attól is teljesen független, hogy a gyakorlatban működik-e vagy sem, hiszen ha működni látszik, végső soron az is csak a működőképesség helytelen kritériumai miatt van, amelyek szorosan összefüggenek az egészség helytelen modern felfogásával. A statisztikus módszer voltaképpen soha, semmilyen esetben, a vizsgálat semmiféle tárgya esetében nem érvényes, ám ha valaki ember létére önmagára nézve érvényesnek tartja, azzal már eleve nagyon súlyos betegnek deklarálja magát, ráadásul elzárva a gyógyulásnak és az egészségnek még a lehetőségétől is.

Nyilvánvaló, hogy bárhogyan is építsék fel a vizsgálatok alapját képező statisztikus sokaságot, annak egyedei sohasem lesznek azonosak – vagyis nem létezhet homogén statisztikus sokaság –, legfeljebb bizonyos szempontok szerint hasonlóak.[19] Az is igaz azonban, hogy az anyag, az individuáció princípiuma, a legalacsonyabb, leginkább kvantifikálható szintjein egyben az egyformaság, az uniformizáció princípiuma is. Minél alacsonyabb szinten tekintünk rá az emberre, minél inkább mennyiségileg próbáljuk leírni, az egyes emberi individuumok annál egyformábbnak fognak látszani. Bármennyire furcsának tűnjön is a modern-posztmodern antropológusnak, mégis a testi szint az, amelyen az emberek a leginkább uniformak, míg a lelki szinten már jóval nagyobb, a szellemhez való viszony szintjén pedig egészen radikális különbségek állnak fenn az egyes emberek között. Minél inkább eltávolodunk a valódi szellemi autonómiától, annál inkább az uniformizáció érvényesül, míg paradox módon az *egyetlen* Isten akaratának megnyilvánulása a különböző létezőkben, bár a nyelv tehetetlensége miatt Istenről csak úgy tudunk beszélni, mint egy lényről, valójában a legtávolabb áll az uniformizációtól. A poszt-

modern medicina döntő elvi hibája tehát az, hogy az általa kizárólagosított statisztikus mennyiségi módszer alkalmazhatósága érdekében az embert csak a leginkább uniformizáló, legalacsonyabb, tulajdonképpen már emberalatti síkon ragadja meg, és ezzel végérvényesen megfosztja őt az egészség, a betegség és a gyógyulás bármilyen szinten autonóm megélése, sőt, a transzcendens értelemben vett Egészség lehetőségétől, amely vonatkozásokban a modern orvoslás minőségibb szemlélete bizonyos lehetőségeket még nyitva hagyott. Annak, hogy *a jelenkorban* a statisztikai alapú kvantitatív bizonyítékokra építő medicina nem teljesen működésképtelen, egy lényeges oka az is, hogy egyre több a minőségtelen tömegember, az olyan ember, akivel kapcsolatban leírásmódja nem teljesen érvénytelen.

Miért tekintjük a medicina statisztikus mennyiségi bizonyítékokon alapuló vonulatát, illetve általánosabban az ember statisztikus leírását posztmodernnek, azon túlmenően, hogy fentebb az orvoslás vonalán maximalizált modernségként jellemeztük? Miért ezt tekintjük posztmodernnek, amikor ezáltal szembemegyünk olyan, magukat modernként definiáló orvos-gondolkozókkal, akik éppen a „tudományos bizonyítékokon" alapuló medicinát igyekeznek megvédelmezni a posztmodern *en bloc* tudománykritikájával[20] vagy a *New Age* álspiritualitásának kuruzslási metódusaival szemben?[21] Mi e szerzőknél jóval általánosabban definiáljuk a posztmodern fogalmát, és az ennek megfelelő álláspontunk szerint a statisztikai alapú orvoslás nem tekinthető tudományosnak még a modern értelemben sem. Ellenkezőleg, benne a posztmodern ama attitűdjének megnyilvánulását látjuk, mellyel cinikusan beismeri ugyan a modernség, a modern tudomány tehetetlenségét egy olyan összetett „rendszerrel" szemben, mint az emberi individuum, de a modern állapotot nem valamely, a modernséget megelőző, szellemibb állapot restaurációja értelmében számolja fel, hanem egy még szellemtelenebb állapottal helyettesíti. Mindezt pedig olyan látens, a modernségből alattomban átcsempészett alapelvek mentén teszi, mint amilyen esetünkben az ember anyag általi teljes meghatározottsága, az emberek egyenlőségének elve, illetve az egészség hibás modern felfogása. A posztmodern egy másik vonása is megnyilvánul azonban a statisztikára alapozott orvoslásban, amelyet már a posztmodern filozófia – helyesebben „miszozófia" (Buji) – ama alapfogalmában azonosíthatunk, amit „diskurzusnak" nevez.[22] A posztmodern ugyanis a modernitásból nemcsak a tudományosságot támadja, hanem az individualizmust is, azonban ismét csak nem azzal a céllal, hogy a tradíció emberének a legfőbb, a személyfelettiségre irányuló törekvését restaurálja vele szemben, hanem éppen ellenkezőleg, az individuumot a kollektívumban oldja fel, tudása és világátélése vonatkozásában teljesen a kollektívum által meghatározottnak tekinti. E szemlélethez pedig tökéletesen illeszkedik a medicina ama vonulata, amely az embert egy statisztikus sokaság elemeként kezeli.[23]

Végezetül tekintsük át röviden, milyen okok vezették a medicinát a „bizonyítékokon alapuló orvoslás" bevezetésére. A modern korszakot jellemző fent említett személyes orvosi tényező, melyet a posztmodern medicina magából kiküszöbölni igyekszik, két vonatkozásban okozott súlyos problémákat az elmúlt néhány évtizedben, azonban mindkét vonalon a problémák végső oka nem ez, hanem a degenerált modern szemlélet. Az első az orvos felelősségének kérdése illetve az egyre szaporodó orvosi kártérítési perek problémája, amelynek végső oka az a hibás szemlélet, mely szerint mindenkinek joga van a modern egészségügyi ellátásra, sőt, bizonyos körülmények között köteles is annak alávetni magát. Főleg az utóbbi esetben, illetve olyankor, amikor a páciens nem rendelkezik a döntés lehetőségével, súlyos dilemmákat okoz egy esetleges orvosi hiba megítélése. Ennek kiküszöbölése érdekében terjesztették el a protokolláris orvoslás elvét, amely szerint a medikusnak a diagnosztikában és a terápiában egyaránt előre megszabott, „bizonyítékokon alapuló" módon felállított sémák, úgynevezett protokollok szerint kell eljárnia, melyek várható eredménye statisztikus vizsgálatok alapján mennyiségileg is kifejezhető. A bírói gyakorlat szerint, ha az orvos szigorúan ragaszkodik a protokollhoz, akkor nagymértékben mentesül bármiféle műhiba vádja alól egy esetleges eljárás során.[24] A személyes orvosi tényező okozta másik probléma az, hogy igen megnehezíti az egészségügy gazdasági és pénzügyi szabályozhatóságát, amelynek végső oka azonban ismét csak egy degenerált modern-posztmodern szemlélet, mely szerint a társadalom minden aspektusa redukálható a gazdaságra, sőt, a pénzügyre, amely utóbbi még a gazdaságnak is csak a legalacsonyabb, mennyiségileg kifejezhető szintjét képviseli. A posztmodern „orvoslásban" – ahol a páciens is csak egyfajta „fogyasztó" – ugyanis már egyáltalán nem kell mindenkit, mindenáron meggyógyítani, hanem nagyon jelentősen figyelembe kell venni a gazdasági-pénzügyi hatékonyság szempontját is. Az ilyen vonatkozású szabályozhatóság problémáját a jelenkor által megkívánt szinten megoldják a nagyskálájú statisztikus felmérések, és az ezekhez jól illeszkedő protokolláris orvoslás.

Korunk destruktív eszmei szintű, társadalmi, politikai vagy éppen tudományos folyamatainak azonban a gazdaság minden esetben csak egy felszíni mozgatórugója, még olyankor is, amikor az itt tárgyalt helyzettel ellentétben e szempont maga is csak többé-kevésbé rejtetten érvényesül. E folyamatok fő motivációja ugyanis – függetlenül az azokat bármilyen szinten megvalósító vagy az azokban résztvevő személyek szándékától – „az Ég beboltozásának" (Guénon) tökéletesítése, a szellem felé való nyitás lehetőségeinek eltorlaszolása, az ember eltérítése a szellemtől illetve a valódi, transzcendens értelemben felfogott Egészségtől, az ember egyre súlyosabb megbetegítése ebben az értelemben, és bebörtönzése az anyag egyre mélyebb, nivelláló és uniformizáló bugyraiba. Amint láttuk, a statisztikus mennyiségi bizonyítékokon alapuló orvoslás valósággal excellál e tekintetben, és éppen ez a legmagasabb-legmélyebb oka

annak, hogy a jelenkor destruktív folyamatait *végső soron* irányító sátáni erők a bevezetésén és általános elterjesztésén fáradoznak. Hiszen talán éppen ebben pillanthatjuk meg a maximálisan modern tudomány legördögibb üzenetét az ember számára: hogy lehetséges őt – élesre állítva, az Ént – úgy kezelni, mintha az csak egy statisztikus sokaság eleme lenne.

*

Írásunknak természetesen nem volt célja eltántorítani az olvasót attól, hogy bármilyen körülmények között igénybe vegye a hivatalos medicina módszereit. Egy önmaga lehetőségeit komolyan vevő embernek azonban minden síkon világosan kell látnia ennek következményeit. Ama roppantul baljós tendenciát pedig, hogy a modern-posztmodern orvoslásnak illetve az annak megfelelően felfogott közegészségügynek való alárendelődést a legkülönfélébb törvényi és egyéb eszközökkel immár mindenki számára kötelezővé kívánják tenni – és ez újabban mindinkább a modern pszichológiának való alárendelődésre is kiterjed –, semmiképpen sem nézhetjük tétlenül.

Az orvoslás tradicionális formáinak jelenkori állapotával és – egyáltalán – alkalmazhatóságával kapcsolatos, roppantul összetett problematika tárgyalása messze meghaladta volna e tanulmány kereteit, így erre egy másik alkalommal szándékozunk visszatérni. Mindezeken túlmenően azonban a gyógyulás és az egészség végső, transzcendens, múlhatatlan és romolhatatlan szintje az, amit a leginkább szemünk előtt kell tartanunk.

Jegyzetek

[1] Paracelsus: *Paragranum. Az igaz gyógyítás oszlopai.* H. é. n. Helikon Stúdió, 14. és 24. o.

[2] A szerző köszönetet mond Vukics Viktóriának a tanulmány koncepciójának kialakításában és az írás elkészítésében való esszenciális közreműködéséért.

[3] Jelen írás keretei között mindvégig fenntartjuk azt az álnaiv attitűdöt, miszerint a jelenkor döntési pozícióban lévő személyei az egészségügy ilyetén előmozdítását jóhiszeműen eszközlik, ám szemléleti degeneráltságukból kifolyólag nem számolnak a témánkat képező szempontokkal. (A „degeneráció" kifejezést itt és az alábbiakban nem pejoratív, hanem tisztán etimológiai értelemben használjuk.) Nem foglalkozunk tehát azzal az egyébként fontos jelenséggel, hogy az orvoslással kapcsolatos egyes technológiák a nem éppen jóhiszemű ellenőrzés és befolyásolás eszközévé, vagy egyenesen fegyverré válhatnak bizonyos jelenkori érdekcsoportok kezében.

[4] Theophrastus von Hohenheim (Paracelsus): *Volumen Medicinæ Paramirum.* Baltimore, 1949, The Johns Hopkins Press, 57. o.

[5] Ama relatív kompenzációval, melyet az utódok egyre újabb generációi önmagukban jelenthetnének, a család intézményének fokozódó széthullása miatt, napjainkban már egyre kevésbé lehet számolni.

[6] Ezt az összefüggést a legszebben talán a német *das Heil* szó fejezi ki, amely egyszerre jelenti a teljes lény, vagyis a test, a lélek és a szellemmel való kapcsolat egészségét és az Üdvösséget.

[7] Erre a problémára bizonyos mértékig még ma is reflektálnak (modern) keresztény orvosok. Lásd például D. Aldridge: Healing and medicine. *Journal of the Royal Society of Medicine,* 84. sz. (1991. szeptember) 516–518. o. Valamint Donal P. O'Mathuna és Dennis McCallum: Postmodern Medicine: Miracle or Menace? *Today's Christian Doctor,* 27. sz. (1996. ősz) 28–32. o.

[8] Uo.

[9] Paracelsus erre néhány oldallal később némileg paradox megfogalmazással tér vissza: „Isten megteremtette a medicinát és az orvost, annak ellenére, hogy Ő Maga az orvos, és az orvoson keresztül tevékenykedik, és Önmagában, az orvos nélkül semmit sem tesz." Uo. 61. o. Az idézett részletek a szerző által tételezett öt hierarchikus kórok közül a legfelső, az *Ens Dei* leírásából származnak. Ezen a szinten a betegség mechanizmusáról már semmit sem lehet mondani, és az orvos nem tehet semmit, mert a páciens „Isten akaratának megfelelően", vagyis teljesen autonóm módon szabja ki magára mind a betegséget, mind pedig a gyógyulást. Az egyre alacsonyabb szinteken – *Ens Spirituale, Ens Naturale, Ens Veneni, Ens Astrale* (lásd még 17. jegyzet) – az autonómia mindinkább csökken. Az öt *Ens* abban az értelemben alkot hierarchiát, hogy a magasabbak a legtöbb megbetegedésben jelen vannak, olyankor is, amikor az alacsonyabbak hatása nem mutatható ki, míg az *Ens Dei* kivétel nélkül minden esetben jelen van.

Az e tanulmányban többször hivatkozott Paracelsus a tradicionális nyugati medicina különleges alakja, a hermetikai orvoslás teoretikusa és gyakorlója. Műveiben – amelyeknek befogadását gyakran jelentősen nehezíti az a hermetikai szerzőkre jellemző módszer, mellyel mondanivalójuk lényegét az avatatlanok illetve a nem elegendően elszánt törekvők elől egy sereg irreleváns, humoros, paradox vagy egyenesen önellentmondó részlet közé rejtik – komoly kritikát fogalmaz meg az orvoslás mindazon irányvonalaival szemben, melyek nem a filozófián alapulnak, mert „az orvoslásban egy alap van csak, hasadhatatlan", és „az [igazi] orvos tudja, mi volt az ember előtt: ez a filozófia", amely filozófiának szupraracionális rendűnek kell lennie, hiszen „nem elég az ész az orvoskodáshoz", „mert értelmünk, ahogyan koponyánk magába zárja, túlságosan is gyenge ahhoz, hogy orvost állítson ki". A filozófia fogalma alatt Paracelsus tehát a hermetika filozófiafeletti tradícióját érti, modern interpretátorai mégis hajlamosak ezt a modern tudomány egy germinális formájával azonosítani, Paracelsust pedig megújítóként, a modern tudóstípus egyik nagy előfutáraként feltüntetni, aki a haladás és a racionalizmus égisze alatt kritizálta volna „maradi" kortársait. Pedig nem nehéz észrevenni, hogy kritikája bármely más irányzatnál inkább éppen a modern tudományra, illetve az arra alapozó orvoslásra érvényes. Hiszen mindenkinél inkább a modernek azok, akik „töredékeken nőttek fel", „a mesterségnek nem inkább a szikláját [akarván] tekinteni, hanem a homokját", mivel a jelen tanulmányban elmondottak értelmében a természetnek csak töredékei, homokszemcséi hozzáférhetők számukra, akik „tudományukat a tükör halott ábrájából akarják meríteni", és „szirupjaikkal meg piluláikkal túl akarnak kiabálni minden arkánumot". Paracelsus így szól hozzájuk: „A természet dolgai nálatok minden igazságnak híján lettek leírva, s szavatok és alapotok merő vélekedés és sejtelem, nem más (…). Haramianyelv, amit mondotok mindenkinek, s furcsálatos fejtő- meg szótárakat faragtatok, aki beléjük néz, rászedés nélkül nem ússza meg, s ilyen különc haramianyelvvel külditek az embereket a patikába, hogy a saját kertjükkel is jobban járnának." *Paragranum.* Id. kiad., elszórtan.

[10] A modernség egy későbbi fázisában színre lépő modern pszichológia a meghibásodás és javítás metaforájának érvényét a lélekre is kiterjeszti, pontosabban arra, amit lélekként tételez, és amelyet a helyébe állít mindannak, ami a tradicionális antropo-

lógiai struktúrában a lélek összehasonlíthatatlanul gazdagabb tartományát képezi. A modern pszichológia ilyetén attitűdje komoly problémákat vet fel az emberi identitás vonatkozásában, hiszen az ember mint olyan most már nemcsak a testben, hanem a lélekben sem lelhető fel. E pszichológia kritikai bemutatásához lásd Titus Burckhardt: Modern pszichológia. *Ars Naturæ* (Szeged), III–IV. sz. (2011) 238–256. o. Az úgynevezett pszichiátria mint a modern klinikai orvoslás egyik ágazata módszereinek embertelen elnagyoltsága és beavatkozásainak döbbenetes brutalitása miatt voltaképpen már kritikát sem érdemel.

[11] A „fizikai" szó alatt e tanulmányban nemcsak azt a tartományt értjük, amely a fizika mint modern tudomány vizsgálódásainak tárgyát képezi, hanem a modernek által természetként felfogott tartomány egészét, vagyis a kémia és a biológia mint modern tudományok tartományait is.

[12] Ez a vegytiszta modernitásban annak ellenére így van, hogy a gyakorlatban a modern orvos esetleg elismeri az emberi „lélek" szerepét a megbetegedések alakulásában. Ez azonban olyan, a lélek hagyományos felfogásával ellentétes értelmezési keretben is lehetséges, miszerint e lélek ugyancsak teljesen a fizikalitás által meghatározott, ám annyira komplex „rendszer", hogy egzakt fizikai leírása – legalábbis egyelőre – nem lehetséges.

[13] E szemlélet röpiratszerűen tömör, átfogó leírásához lásd Jonathan Belsey: *What is evidence-based medicine?* London, 2009, Hayward Medical Communications.

[14] Az eszmetörténetileg szorosan vett modernitás mint „mérsékelt modernitás" és az eszmetörténeti posztmodernitás mint „maximális modernitás" értelmezéséhez lásd Buji Ferenc: Isten halálától az ember haláláig. Az értelem posztmodern önfeláldozása. *Ökotáj* (Budapest), 41–42. sz. (2009) 10–31. o.

[15] Valójában bármilyen fogalomalkotás, amely pedig elengedhetetlen ahhoz is, hogy e tudományokról egyáltalán beszélni lehessen, már önmagában a kvalitatív leírás körébe tartozik, amiért is a természet leírásának modern programja eleve abszurd. Fontos tudatosítani, hogy a modern tudomány összes fogalma – tehát az olyanok, mint a fizikában az atom, az erő, az egyensúly; a kémiában a molekula, a reakció, a lúgosság, a savasság; a biológiában a szervezet, az anyagcsere, a szerv, a vérkeringés, az idegrendszer stb. – illetve a leíráshoz használt összes kvalitatív eleme *nem* szigorúan modern. Mindezek a minőségek valójában tradicionális reziduumokként vannak jelen, egy minőségekkel operáló tudomány maradványaiként. Mert egyedül a mennyiségi leírás birodalmát követelheti magának a modern tudomány – *saját* eredményei kizárólag a mennyiségként prezentált eredmények. E jobb sorsra érdemes minőségi elemek azonban a modern leírásban teljesen idegenül, gyökértelenül, mintegy élőhalottként fungálnak, hiszen kiszakadtak egy integrális minőségi leírás éltető és megszentelő közegéből. Számuk ráadásul a modern tudomány vizsgálódási körének kiterjedése mentén minden határon túl növekszik. A modern szcientifista rátekintés tehát e minőségek ilyen halmazaként mutatja be a természeti világot, amely láthatóan *nem rendet, hanem észbontó káoszt jelent.*

[16] Itt máris azonosíthatjuk a módszer két gyenge elvi pontját: egyrészt teljesen önkényes ama határvalószínűség rögzítése, melynél nagyobb előfordulási arány esetében valamely esemény bekövetkezését illetve valamely korreláció fennállását a módszer alkalmazója „biztosnak" tekintheti. Másrészt, ami sokkal fontosabb, hogy a kauzális összefüggés megállapítása ugyancsak teljesen önkényes, hiszen a módszer semmit sem közöl azzal kapcsolatban, hogy a két, együttesen előforduló esemény közül melyik okozza a másikat, illetve sohasem zárható ki, hogy mindkettőt egy harmadik, figyelmen kívül hagyott esemény okozza.

A statisztikus módszer kimerítő kritikáját e tanulmányban nem végezzük el, hiszen ezt megtették előttünk mások. Lásd René Guénon: *A mennyiség uralma és az idők jelei.* Debrecen, 2006, Kvintesszencia Kiadó, különösen 10. fej. A statisztika illúziója, valamint az ezt megelőző fejezetek. Továbbá Szmorad Csaba: A statisztika valószínűtlenül kártékony szerepe. *Északi Korona* (Budapest), 24. sz. (2006. november) 52–55. o. Itt a módszer kapcsán a posztmodern medicina kritikai ismertetésére szorítkozunk.

[17] Lásd Belsey: i. m. Konkrétan a nagy esetszámú, véletlen besorolást alkalmazó kontrollos vizsgálatokról (angolul *randomized controlled trial*) van szó, melyeknek lényege, hogy egy adott tünetegyüttessel rendelkező sokaságot véletlenszerűen kettéosztanak, és a két rész egyedeit két különböző beavatkozásnak vetik alá (melyek közül az egyiken az is lehet, hogy nem alkalmaznak valódi beavatkozást, csak valamilyen formájú *placebó*t), majd a két részben bekövetkező eseményeket statisztikusan összehasonlítják. Lásd Varga Zoltán: Evidence-based medicine: hogyan fordítsuk magyarra? *British Medical Journal Magyar Kiadás,* 6. köt. (1998), 252–253. o., ahol a szerző egészen odáig megy, hogy az angol *evidence* szót valamilyen módon már eleve a *randomized controlled trial* kifejezés magyar megfelelőjével kívánná visszaadni.

[18] Ez a paracelsusi legalacsonyabb betegségok, az *Ens Astrale* szintje, a páciens autonómiájának teljes hiánya, a teljesen elveszített sorsszerűség a betegségben, amikor csak annyit lehet mondani, hogy a beteg azért betegedett meg, mert véletlenül éppen megbetegedett – mert a csillagok állása erre predesztinálta. A szorosan vett modern orvoslás betegségre való rátekintését ezzel szemben hozzávetőlegesen az eggyel magasabb szintű kóroknak, az *Ens Venen*inek feleltethetjük meg, mely szerint a megbetegedést a pácienst érő különböző külső behatások okozzák.

A modern és a posztmodern orvoslás által képviselt szemlélet tehát Paracelsus öt betegségoka közül a két legalacsonyabbrendűnek felel meg, vagyis elmondhatjuk, hogy a modern kor beköszönte óta a medicina teljesen ignorálja a betegségre és a gyógyításra való rátekintés három magasabb szintjét. Paracelsus koncepcióját teljességében ehelyütt nincs módunkban kifejteni, ezért a két közbülső tényezőt röviden úgy jellemezzük, hogy az *Ens Naturale* a lelki szintet, illetve egy alacsonyabbrendű, természeti mágia szintjét, az *Ens Spirituale* pedig a szellemi szintet, illetve a teurgikus mágia szintjét jelenti. Az *Ens Dei*ről fentebb már esett szó (lásd 8. jegyzet).

[19] E megállapításból rögtön látható a bizonyítékokon alapuló orvoslás egy logikai jellegű elvi hibája, analógiában azzal, amelybe bármely olyan próbálkozás torkollik, ami a biztos tudást pusztán racionális kritériumokkal próbálja meghatározni. Egy körkörös érvelést vehetünk itt észre, hiszen azt, hogy melyek a sokaság homogenitását biztosító releváns szempontok, ugyancsak „bizonyítékokra alapuló módon", vagyis ismét csak statisztikus vizsgálatokkal kellene eldönteni. Valójában persze ezen a ponton már nagyon is belépnek – esetleg nem teljesen átlátható módon – a posztmodern orvoslás által olyannyira alábecsült „szakértői vélemények", illetve egyéb, a modern korszakhoz tartozó, minőségi jellegű elméletek. Vagyis előáll az az abszurd helyzet, miszerint a bizonyosság legmagasabb fokának tekintett statisztikus módszer alapjainál, már a statisztikus sokaság mibenlétének meghatározásánál megjelennek a bizonyítékokon alapuló orvoslás által alacsonyabbrendűeknek tekintett tudásformák.

[20] Lásd például Paul Hodgkin: Medicine, postmodernism, and the end of certainty. *British Medical Journal,* 313. sz. (1996. december) 1568–1569. o. E rövid esszé, a bizonyítékokon alapuló orvoslás naiv és vulgáris felmagasztalásán túlmenően bizonyos szempontból jól láttatja a modernség felbomlását a medicinában.

[21] Lásd például Thurstan B. Brewin: Logic and magic in mainstream and fringe medicine. *Journal of the Royal Society of Medicine,* 86. sz. (1993. december) 721–723. o.

[22] Buji Ferenc: i. m.

[23] Van azonban a jelenkori orvostudománynak egy olyan ágazata, mely bizonyos tekintetben kivételt képez. A sebészetről van szó, amely a modern korszakban végbement hatalmas technikai kibontakozása ellenére – amely folyamat önmagában nem szükségképpen érinti egy diszciplina lényegét – megőrizte egy manuális mesterség főbb vonásait, ahol az adott helyzetek szülte egyéni megoldások nagymértékben kizárják az általunk posztmodernként azonosított szemlélet bevezetését. Figyelemreméltó, hogy Paracelsus a *Paramirum*ban (id. kiad. 2. o.) a sebészetet eleve teljesen különválasztja az orvoslástól, mert míg az utóbbi tárgyát a centrumtól a periféria felé haladó rendellenességek képezik, addig a sebészetnek a periféria felől a centrum felé haladó rendellenességek kezelése a tulajdonképpeni illetékességi területe.

[24] E ponton már ideje megjegyeznünk, hogy Magyarországon az egészségügy terén illetve az összes ezzel kapcsolatos területen sokkal bonyolultabb a helyzet, semhogy az e tanulmányban vázoltak alapján teljességében megragadható lenne, hiszen itt mind a medicina modern formája gyakorlásának, mind pedig a bizonyítékokon alapuló orvoslás bevezetésének komoly – gazdasági és egyéb – akadályai vannak. Ez a bonyolultság azonban jórészt felszíni, és a mélyben zajló folyamatok vonatkozásában írásunk itt is érvényes.